

Válogatott elbeszéléskötetének történeteiben szereplőinek javarésze valamilyen értelemben a lét peremén él. Többről van szó, mint arról, hogy a kötetben található elbeszéléseknek nincs jó végük. Nem csak a zárás szomorú. Baljóslatú ég alatt zajlanak Ulickaja történetei. A lelkek, az események megletnek azzal a szürkeséggel, ami talán csak a kelet-európai történetek sajátja, és vele azzal a nehézkedéssel, ami minden tiszta és jobbitó szándékot a földre, a sárba húz. Nem látni katonacsizmákat, még trappolásukat sem hallani, de a gonosz hatalom árnyéka mégis mindenre rávetül. (*Magvető*, Budapest, 2010)

BOD PÉTER

TOLDALAGI PÁL: ÁRNYAK ZENÉJE. Kallódó versek 1934-1976

Nem hagyhatom ki e rövid kis bevezetőt. A magyar irodalomtanításban mintha az irodalomtörténeti fordulatok mentén tevékenykedő szerzők neve lenne mindenki mást kizáró elsődleges helyen. Petőfi és Arany, Ady és Babits, Kosztolányi, József Attila és Weöres Sándor. Valahol nem baj, érthető ez az elkülönülés. Az irodalomtörténet megállapításom szerint nem értékelhető egyértelműen a nagy korszakok nagy alkotói, mert az olyan lenne, mintha, teszem azt, Magyarország vízrajzi térképe csak a Duna és a Tisza vonalát jelezné. Nehéz vállalkozás a betemetett szerzők rehabilitálása, nagymértékű veszéllyel járhat, gondoljuk meg, az egyes szerzőket esztétikai értékükről megfelelően ássák alkalmanként elő az igazságos feledés homályából. Saját tapasztalataimból kiindulva, egy-egy nem túl szerencsés alkotó megismeréséhez a nagy művek ismerete és elsajátítása vezetett el, kedvező fényt bocsátva a kérdéses művek közé. A szigorú esztétikai bírálókat vérpadján így könnyebben átjut az a sok-sok, feledés fenyegette irodalmi mű, és összességükből nyomon követhetőbb lesz a magyar irodalom. A magyar irodalom rászorul e művek második felfedésére, egy megkésett lepel lerántása kevésbé árt, mint a felelőtlen múlt időben hagyás veszélye. Az irodalomtanítás szűk keretei között nincs idő és lehetőség, annál több azok esetében, akik magát az irodalmat csinálják, lévén az irodalom nem organikus valami, hanem emberi hatások, érzések és szemléletmódok állandó befolyásának működtetőjei.

Garay János, Gulyás Pál, Heltai Jenő, Dsida Jenő és Kellér Andor esztétikai érvényessége és igényessége ismeretében meggyőzően állítom: baj van. Baj a magyar irodalomban, a kanonizáló

gépezetben. A magyar irodalomtörténet rendre megfélekedezik róluk, könyveik újabb kiadása jó ideje mellőzöttek vesztegel. Hol kereshető egyértelműsítő magyarázat, érvényes indoklás egy mű és alkotó megítélhetősége, idő felettsége szempontjából? Az irodalmi magánbeszélgetésekből kivált és szerveződött vélemény szolgáltat több alkalommal indokul egy szerző elfogadása, elfogadtatása érdekében, tett első lépéseket az adott alkotó kanonizálódása mellett. Arany tevékenysége Madách tragédiája körül kívánczik azonnal ide; manapság Tandori Dezső Szép Ernőt, a Kráter Egyesület és könyvkiadó Wass Albertet tartja „életben.”

A nagy magyar írók közül kifelejtett Toldalagi Pál tragikus mellőzöttsége irodalmi műhibaként értékelhető. Toldalagiról a megfélekezés nem magyarázható egyszerűen magával a tárggyal, az irodalom tárgyával, annál mélyebb és összetettebb rétegződés juttat el az elsődleges okhoz. Rögtön kérdéssel kezdeném: miért nem érdeklődik a kortárs irodalomtörténet Toldalagi Pál után? A tavalyi évben a Napkút Kiadó vállalkozott arra, hogy Toldalagi Pál kötetben nem megjelent verseit összegyűjtse és kiadja, mindehhez pedig egy Basa Viktor nevével jegyzett, érthető bevezetőt mellékeljen előljáróként. A Hafner Zoltán lektorálta könyv fontos és jelentős vállalkozásnak bizonyul, a kallódó versek idővel végképp elveszhetek volna, Toldalagi nem igen törődött az írásaival, szerkesztőségben hagyott regénye és több levél, jegyzet látta ennek kárát.

Toldalagi Pál kevésbé vett részt a kor irodalmi életében, mint kortársai, Bécsi úti lakásukban éltek édesanyjával ketten, a kortársak visszaemlékezései beteges, furcsa személyiségnek írják le őt, a versek annál meghökkentőbbek, szigorú formahűség, és ami lényeges, egyetlen felesleges szó nincs bennük (Pilinszky Jánosnál tapasztalható hasonló rend és rendszer, a hűség a pontosság-hoz). A könyv szép és barátságos, a Toldalagi-költészet megismerésének, tankönyvbe emelésének sok száz lépése közül az első. Beszélhetünk katolikus irodalomról, a Vigilia körül csoportosuló költők tevékenységéről, a sok név mellett Rónay György, Pilinszky János, Sík Sándor érdemel szót, a korábban népszerű Mécs László jó ideje mellőzött alakja az irodalomtörténetnek, feltételezhetően joggal. Toldalagi esete más, ő szükségszerűen kapcsolható a friss és eredeti katolikus lírához, nem ártana végre foglalkozni vele.

Kérem az olvasót, szerezzé be ezt a gyűjteményt, és tegye nyugodtan a Pilinszky- és Weöres Sándor-kötetek közé, állítom, nem lehetne több helyen. (*Napkút Kiadó*, Budapest, 2010)

AYHAN GÖKHAN